

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTS

Rīgā

2025. gada 3. februārī

Nr. 39

Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai

*Par likumprojektu "Mākslīgā intelekta
attīstības likums" (Nr. 811/Lp14)*

Augsti godājamais Birova kungs!

Jūsu vadītā Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisija ir uzsākusi darbu ar likumprojektu "Mākslīgā intelekta attīstības likums" (Nr. 811/Lp14).

2024. gada 1. augustā ir stājies spēkā Eiropas Savienības (ES) Mākslīgā intelekta akts (MI akts),¹ kura viens no mērķiem ir veicināt Eiropas vadošo lomu inovatīvajās tehnoloģijās. Šobrīd mākslīgā intelekta (MI) jomā ES atpaliek no Amerikas Savienotajām Valstīm (ASV) un Ķīnas, ko rada gan zemais investīciju apjoms, gan augstais birokrātiskais slogs. Kā uzsvērts 2024. gada 9. septembrī publicētajā Mario Dragi ziņojumā par Eiropas konkurētspējas nākotni, tehnoloģiju uzņēmumu izaugsmi un MI attīstību ES kavē dažādi faktori, tostarp sarežģītas un dārgas administratīvās procedūras un stingrās datu piekļuves, glabāšanas un apstrādes prasības. ES ietvaros Latvijas pozīcijas inovāciju jomā arī nav spēcīgas – saskaņā ar Eiropas Inovāciju rezultātu pārskatu (*European Innovation Scoreboard*) 2024. gadā Latvija ierindota 25. vietā no 27 dalībvalstīm.

MI akts satur nosacījumus uzticamu MI sistēmu izstrādes atbalstam, tostarp nosacījumus investīciju un inovāciju MI jomā veicināšanai, jo īpaši tā saucamās MI "regulatīvās smilškastēs" ieviešanai. "Regulatīvā smilškaste" pēc būtības nozīmē īpašus, tvēruma un laika ziņā ierobežotus individuālus

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2024/1689

izņēmumus no atsevišķām valstī spēkā esošo normatīvo aktu prasībām, dodot iespēju MI sistēmu izstrādes procesā tās pārbaudīt.

Lai jaunveidojamais Latvijas Nacionālā mākslīgā intelekta centrs (NMIC) varētu pēc iespējas ātrāk un efektīvāk piesaistīt MI sistēmu izstrādātājus, tādējādi veicinot ieguldījumus Latvijas ekonomikā un stiprinot Latvijas konkurētspēju, aicinu apsvērt iespēju piešķirt pilnvaras NMIC izveidot šādu “regulatīvo smilškastī”, proti, speciālo regulatīvo vidi.

Šī mērķa sasniegšanai NMIC būtu piešķiramas tiesības pieņemt individuālu lēmumu administratīvā akta veidā par speciālās regulatīvās vides izveidi uz noteiktu laiku, paredzot individuālu pieeju nosacījumu definēšanā un izvēlē, kuras normatīvo aktu prasības atļaut nepiemērot speciālās regulatīvās vides ietvaros, ņemot vērā risku un ieguvumu izvērtējumu, kā arī kompetento iestāžu viedokļus. Šāda atsevišķu normatīvo aktu prasību neievērošana iespējama tikai tiktāl, ciktāl tas ir nepieciešams MI sistēmas kvalitatīvai izstrādei un neapdraud valsts, sabiedrības, vides vai saimnieciskās darbības drošību vai cilvēku veselību un dzīvību. Ņemot vērā ietekmi uz sabiedrību, katrs projekts būtu vērtējams individuāli, izsverot riskus sabiedrībai un ieguvumus no konkrētās MI sistēmas attīstīšanas. Tāpat likumā būtu jānosaka gadījumi, kad pieteikšanās izmantot “regulatīvās smilškastī” privilēģijām nav pieļaujama.

NMIC būs izvēles brīvība izdot vai neizdot administratīvo aktu. Lai izvērtētu iesniegtos projektus, NMIC sadarbosies ar attiecīgo nozaru atbildīgajām institūcijām. Tāpat NMIC būs tiesības jebkurā brīdī apturēt speciālās regulatīvās vides darbību, ja netiktu ievēroti lēmumā noteiktie darbības kritēriji vai kaut kādā veidā tiktu apdraudēta drošība vai cilvēku veselība, vai tiktu pārkāpti datu izmantošanas nosacījumi. NMIC speciālās regulatīvās vides darbības modeli, kā arī pieteikšanās un atlases kārtību noteiks Ministru kabinets. NMIC administratīvos aktus var pārsūdzēt Administratīvā procesa likuma noteiktā kārtībā, lai nodrošinātu to tiesiskumu.

“Regulatīvās smilškastī” pieejamība ir nozīmīga, lai uzņēmumi varētu ātrāk un ar mazāku risku izstrādāt un testēt jaunas MI sistēmas drošā vidē, pirms tās ievieš plašākā lietojumā. Tas ļautu ne vien samazināt sākotnējo investīciju slogu un veicinātu inovatīvu produktu vai pakalpojumu ātrāku komercializāciju, bet arī nodrošinātu, ka jaunās MI sistēmas atbilst drošības un ētikas prasībām, kā arī spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, mazinot iespējamus riskus sabiedrībai. Vienlaikus publiskā pārvalde “regulatīvās smilškastī” ietvaros var iegūt noderīgu atgriezenisko saiti par spēkā esošo regulējumu un tā ietekmi uz inovatīvu produktu un pakalpojumu izstrādi. Savukārt patērētāji var gūt labumu no vietējām inovācijām. Jāuzsver, ka līdzīgas speciālās regulatīvās vides veidošanu paredz arī Inovatīvas uzņēmējdarbības un prioritāro projektu atbalsta likums.

Tāpat aicinu ņemt vērā, ka MI sistēmu izstrādē “regulatīvajā smilškastī” var rasties nepieciešamība izmantot personas datus. Šo nepieciešamību atzīst arī MI akts, uzsverot drošas un pārredzamas datu pieejamības lomu MI sistēmu

attīstībā, vienlaikus stingri ievērojot prasības par fizisko personu datu aizsardzību.

Arī Jūsu vadītās komisijas diskusijās par likumprojektu “Mākslīgā intelekta attīstības likums” pamatoti ir izskanējis apsvērums, ka NMIC viens no galvenajiem uzdevumiem būs rast līdzsvaru starp pienācīgu datu aizsardzību un iespējām šos datus izmantot MI sistēmu attīstībai un testēšanai. Nav noliedzams, ka plašāka publiskā sektora datu pieejamība MI sistēmu izstrādē veicinātu inovācijas, kas uzlabotu sabiedrībai svarīgus pakalpojumus. Savukārt vienota un pārskatāma pieeja valsts datu izmantošanā nodrošinātu gan lielāku datu drošību un aizsardzību, gan veicinātu uz MI sistēmu bāzes attīstītu inovatīvu produktu vai pakalpojumu ātrāku komercializāciju. Tādēļ aicinu likumprojektā iekļaut konsultācijās ar Datu valsts inspekciju izstrādātu regulējumu par NMIC tiesībām izmantot personu datus un par personu datu izmantošanu speciālajā regulatīvajā vidē.

Ievērojot visu minēto, sniedzu šādus priekšlikumus likumprojektam “Mākslīgā intelekta attīstības likums” (Nr. 811/Lp14):

1. Papildināt 4. panta otro daļu ar 8. punktu šādā redakcijā:

“8) nodrošināt speciālās regulatīvās vides mākslīgā intelekta sistēmu attīstībai.”

2. 5. panta 7. punktu izteikt šādā redakcijā:

“7) apstrādāt personu datus;”

3. Papildināt likumprojektu ar 8. un 9. pantu šādā redakcijā:

“8. pants. Speciālā regulatīvā vide mākslīgā intelekta sistēmu attīstībai

(1) Centrs sadarbībā ar tirgus uzraudzības iestādēm un paziņojošo iestādi organizē speciālo regulatīvo vidi, kur darbojas no spēkā esošiem normatīvajiem aktiem atšķirīgi nosacījumi, lai nodrošinātu mākslīgā intelekta sistēmu izstrādi, pārbaudi un attīstību.

(2) Centrs speciālās regulatīvās vides ietvaros izdod administratīvos aktus. Administratīvā akta pieņemšanā Centrs sadarbojas ar attiecīgās nozares atbildīgajām institūcijām. Administratīvā aktā ietver nosacījumus un nosaka laika periodu, kura ietvaros persona var veikt mākslīgā intelekta sistēmas testēšanu, nepiemērojot normatīvo aktu prasības. Mākslīgā intelekta sistēmas testēšana nedrīkst apdraudēt valsts, sabiedrības, vides vai saimnieciskās darbības drošību vai cilvēku veselību un dzīvību.

(3) Speciālās regulatīvās vides izveidei un īstenošanai nav tiesīgs pieteikties:

1) komersants, kuram piemēro starptautiskās vai nacionālās sankcijas;

2) kapitālsabiedrība, kurā tieša vai netieša izšķiroša ietekme ir Krievijas Federācijai vai Baltkrievijas Republikai, to pilsoņiem vai juridiskajām personām, kas reģistrētas Krievijas Federācijā vai Baltkrievijas Republikā (turpmāk – Krievijai vai Baltkrievijai piederīgās personas);

3) komandītsabiedrība, kuras biedri ir Krievijai vai Baltkrievijai piederīgās personas vai kurās šīm personām ir izšķiroša ietekme pār biedriem;

4) komersants, kuram pēdējo piecu gadu laikā ir piemērots Krimināllikumā noteiktais piespiedu ietekmēšanas līdzeklis.

(4) Centra administratīvo aktu par regulatīvās vides izveidi un īstenošanu var pārsūdzēt tiesā Administratīvā procesa likuma noteiktajā kārtībā.

(5) Ministru kabinets nosaka speciālās regulatīvās vides nosacījumus, kārtību, kādā Centrs veic speciālajā regulatīvajā vidē iesniegto iesniegumu atlasī, iesniegumu atlasē nolikuma saturu, iesniegumu vērtēšanas kārtības un kritēriju izstrādes pamatprincipus.

9. pants. Datu apstrādes nosacījumi speciālajā regulatīvajā vidē

(1) Lai nodrošinātu mākslīgā intelekta sistēmu izstrādi, pārbaudi un attīstību speciālajā regulatīvajā vidē, Centram ir tiesības saņemt no valsts informācijas sistēmām zinātniski pētnieciskos vai sabiedrības interešu nolūkos personas datus un apstrādāt tos saskaņā ar šajā pantā noteiktajiem nosacījumiem.

(2) Personas datus speciālajā regulatīvajā vidē apstrādā šādiem mērķiem:

1) mākslīgā intelekta sistēmu izstrādei, pārbaudei un attīstībai;

2) mākslīgā intelekta sistēmu validācijai, lai nodrošinātu to atbilstību normatīvajiem aktiem un ētikas standartiem.

(3) Centrs, organizējot iesniegumu atlasī, nosaka datu subjektu kategorijas, precīzu apstrādājamo datu apjomu, informācijas sistēmas, no kurām dati var tikt iegūti.

(4) Speciālajā regulatīvajā vidē apstrādā tikai tādus personas datus, kas nepieciešami konkrētā mākslīgā intelekta sistēmas izstrādei, ievērojot datu minimizēšanas principu, un nodrošina, ka dati tiek anonimizēti vai pseidonimizēti, ja tas ir iespējams un netraucē mākslīgā intelekta sistēmas mērķu sasniegšanai.

(5) Personas dati speciālajā regulatīvajā vidē pieejami tikai tiem subjektiem, kuri ir tieši iesaistīti konkrētā mākslīgā intelekta sistēmas izstrādē, un šie subjekti ir noslēguši rakstveida vienošanos par personas datu apstrādes noteikumu ievērošanu.

(6) Personas dati, kas tiek apstrādāti speciālajā regulatīvajā vidē, nedrīkst tikt nodoti vai izpausti trešajām personām.

(7) Pēc mākslīgā intelekta sistēmas izstrādes visi speciālajā regulatīvajā vidē izmantotie personas dati tiek neatgriezeniski dzēsti, izņemot gadījumus, kad normatīvie akti nosaka citādi.

(8) Ministru kabinets nosaka prasības speciālajā regulatīvajā vidē iesaistītajām personām un to pienākumus, personas datu glabāšanas termiņu, kārtību, kādā pieprasāmi, nododami un dzēšami personas dati, tehniskās un organizatoriskās prasības datu apstrādes procesā.”.

4. Papildināt likumprojektu ar pārejas noteikumu šādā redakcijā:

“Ministru kabinets līdz 2025. gada 30. aprīlim izdod šā likuma 8. un 9. pantā minētos noteikumus.”

Es ceru, ka šie priekšlikumi sekmēs Saeimas atbildīgās komisijas darbu ar likumprojektu.

Cieņā

Valsts prezidents

Edgars Rinkēvičs